re és mindenkire kiterjessze), a finanszírozásához szükséges kiadások pedig egyre inkább az alacsony és a közepes jövedelmeket „tépázzák meg". A jóléti kiadások csökkentik a vállalatok versenyképességét, fékezik a beruházásokat.

A *Mégiscsak a szociáldemokrácia* huszonhat évvel ezelőtt íródott, alapjául a brit és a svéd szociáldemokraták hetvenes évek végi választási vereségének negatív élménye szolgált. A szociáldemokrácia megújulási lehetőségei iránt érdeklődő olvasó joggal várná el a kiadótól, hogy jól látható helyen feltüntesse: a könyv hetvenes évek végi válságról szól és nem a mostaniról. A mű legtöbb meglátása azonban még ma is aktuális. Meghökkentő, hogy a Fejtő által javasolt megoldási lehetőségek kb. húsz év múlva, az angolszász harmadik utas politika terjedése révén jöttek igazán divatba. Fejtő Ferenc már 1980-ban egy olyan jóléti államról gondolkodott, amelyben az állami szolgáltatás és a kifizetés szorosabban összekapcsolódik (ha úgy tetszik: gondoskodó helyett „szolgáltató államról"). Olyan államról, amelyben az egyenlőség eszméje nem kapcsolódik dogmatikusan az újraelosztás mítoszához, inkább a szolgáltatásokhoz, a fogyasztáshoz való hozzáférés demokratizálását jelenti.

SZÜCS LÁSZLÓ GERGELY

(Fordította Lángh Júlia, Kossuth Kiadó, Budapest, 2006, 244 oldal, 1990 Ft)

ALAIN DE BOTTON:
A filozófia vigasza

„Ismerd meg önmagad!" – mondja a delphoi jósda széltében-hosszában idézett felirata. Kevésbé ismert, hogy a legtöbb görög filozófus számára ennél is fontosabb volt a „törődj önmagaddal!" parancsa, amely mintegy kiegészíteni, kiteljesíteni hivatott a fenti, puszta (ön)megismerésre, kontemplációra indító jelmondatot. Bár sokak szerint keresve sem találnánk a filozófiánál életidegenebb dolgot, az antik gondolkodók e tevékenységi formát (szándékosan nem írok „tudományt") az önformálás, önalakítás eszközének, mi több, egyfajta életmódnak tekintették. *Tekhné tu biu,* magyarán az élet művészete – ezt (is) jelentette valamikor a filozófia. (Itt nem feltétlenül „életművész" szavunkból érdemes kiindulni, bár nem is keresgélünk rossz helyen.)

A filozófia ezen arcának (újra)felfedésében olyan kitűnő tollú szerzők játszottak szerepet, mint Michel Foucault, Pierre Hadot vagy Alexander Nehamas. De vajon hová fordulhat az, akit nemcsak elméleti-történeti síkon, hanem a gyakorlat szintjén is érdekel a bölcselet efféle útmutató szerepe? Hiszen a filozófia korábbi „életvezetési" funkcióját olyan intézményrendszerek és gyakorlatok vették át, mint a keresztény

pasztoráció, a pszichoanalízis vagy a minden valamirevaló könyvesstandnál fellelhető „önsegítő" *(self-help)* irodalom. Maga a filozófia pedig, úgy tűnik, az egyetemi professzorok kizárólagos ügyévé vált, akik addig vélik fontosnak fenntartani aktuális filozófiai meggyőződésüket, amíg ki nem lépnek az előadóterem ajtaján.

Persze mindig akadnak olyan kísérletek, melyek a filozófia és a „nagyközönség" között tátongó szakadék áthidalását célozzák; ezek egyike a svájci születésű, Angliában élő Alain de Botton munkája. Tegyük rögtön hozzá: *A filozófia vigasza* (hacsak nem a dolog financiális oldalát nézzük) nem a legszerencsésebb kísérlet. Egy ilyen merész kezdeményezésnek szükségképpen felül kell emelkednie a műfaji határokon, Botton könyve azonban inkább szertelen műfaj- és stíluskavalkád, mintsem szervesen felépülő, a koncepciózusság látszatát keltő alkotás.

Maga a koncepció természetesen nem hiányzik. Botton a boldogtalanság hat forrását veszi számba (csalódás, pénztelenség, népszerűtlenség stb.), s egy-egy kiváló filozófust rendel hozzájuk. Szókratész, Epikurosz, Seneca, Montaigne, Schopenhauer és Nietzsche jelentené tehát az orvosságot a kiszemelt bajokra. Az persze már önmagában kérdéses, hogy mondjuk éppen Schopenhauerhez fordulna-e az ember, ha szerelmi bánat gyötri, de ez a kisebbik gond. A nagyobbik az, hogy a válogatás szempontjai mellett az sem teljesen világos, mivel is járulnak hozzá az adott gondolkodók a kínok és keservek enyhítéséhez. Életútjukkal? Gondoljunk csak Nietzschére… Netán munkásságukkal? Így még inkább *ad hoc* döntésnek tűnik, hogy például a szerteágazó érdeklődésű Montaigne épp a testi fogyatékosság témakörét reprezentálja.

A filozófia vigasza összességében nem más, mint egy aforizmagyűjtemény, némi felhígított filozófus-életrajz, továbbá egy csipetnyi szalonbölcselet keveréke. Ebben a minőségében helyenként egészen szórakoztató. A kérdés csupán az, vajon megtalálja-e valódi közönségét. Hiszen a „szakmabeliek" többsége úgyis legyinteni fog rá, a „nem hivatásos" olvasók meggyőzéséhez pedig (tudniillik, hogy tényleg van valami, amit csak a filozófia képes hozzátenni ezekhez a kérdésekhez) ennél többre lenne szükség. Így hiába tudjuk: a könyv alapján nagy sikerű BBC-sorozat készült, az embernek óhatatlanul az az érzése támad, hogy a külcsín ezúttal meglehetős összhangban áll a belbeccsel, s a dicséretes szándék ellenére a végeredmény kissé olyan lett, mint a magyar ki-

adás fedelén látható, semmibe pattanó labda.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította Barkóczi András, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2005, 316 oldal, 2600 Ft)

Re-produkciók

Érdekes kompilációhoz jutunk a *Reprodukciók* című kötettel. Már a bevezető is kellőképpen tudatosítja az olvasóban a szerzői-szerkesztői szándékot, hogy olyan összeállítás jöjjön napvilágra, amely napjaink szinte áttekinthetetlen teóriatermelésébe kínál némi bepillantást. Ennek alapján persze feltételezhető, hogy igen körülményes lenne minden egyes, a könyvben szereplő dolgozat felfűzése egy olyan tematikai szálra, amelynek segítségével a válogatás teljes tartalmát lekövethetjük, de ha mégis van ilyen, akkor az a *reprezentáció* problémája a művészetben. A megjelenítés, az ábrázolás képzőművészeti, irodalmi, sőt – Kollár József két tanulmányában – ismeretelméleti vonatkozása állandóan jelenlévő témája a kötet írásainak, így az én feladatom sem lehet más, mint az írások reprezentációval kapcsolatos megfontolásainak rövid vázolása; azokban az esetekben is, amikor maga a fogalom nem kerül előtérbe, hiszen talán kimondható, hogy a világ – és persze a művek – értelmezésének alapja azok *valamilyen módon* való megjelenése.

Ahol a reprezentáció a legszorosabban kerül tárgyalásra, az Kollár József két tanulmánya. Az *„Én állok minden fülke-fényben" – Naturalizált művészetfilozófia* című írásban a kortárs műalkotások – működésüket, metaforikus szerkezetüket tekintve – az emberi elme modelljeiként tűnnek fel, ugyanakkor ezen alkotások „a személyiség szerkezetének külső megnyilvánulásai" is egyben. A második szöveg az *én* hasonlóan „mozgékony" valósága mellett érvel, mégpedig a popkultúra egyik klasszikus alkotásának, Philip K. Dick *Álmodnak-e az androidok elektronikus bárányokról?* című regényének az egész tanulmányon végigfutó párhuzama révén.

A hermeneutika univerzalitásának kérdésköre Fischer Gábor dolgozatában kerül bemutatásra a műértelmezés vonatkozásában, inkább a kontinentális elméletalkotás talajáról véve lendületet. A szerző a képek megértésének szövegszerűségét állítva javasol meggyőző opciókat: eszerint a nyelv és a szövegek tekinthetők olyan forrásoknak, melyek felől egyáltalán értelme lehet a műalkotások teoretikus faggatásának.

Dunajcsik Mátyás *Tiszta fehér* című elemzése nem kevesebbet kínál, mint Michel Plasson életművének és